

روندهای نظامی - دفاعی جمهوری اسلامی ایران

دکتر مهدی میرزاده کوهشاهی*

اشاره:

بی‌شک پایداری و امنیت و استقلال هر کشوری به همان میزان که نتیجه تلاش یکایک شهروندان در عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است، مرهون تلاش نیروهای دفاعی و نظامی آن کشور است. آغاز هفته دفاع مقدس فرصتی برای برشمردن توان‌ها و تلاش‌های صورت گرفته در عرصه‌های دفاعی و نظامی و بررسی روندهای نظامی و دفاعی کشور است. از همین رو در این نوشتار ضمن تشریح کلی روندهای نظامی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، برخی از مصادیق آن مورد بررسی قرار گرفته است.

مقدمه

سیاست‌های نظامی و دفاعی کشورها از یک سو تابعی از برنامه‌های راهبردی و اهداف آنها در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی و از سوی دیگر بازتاب تلاش آنها در محیط پیرامونی و نظام بین‌الملل برای حفظ بقا و تأمین امنیت و منافع ملی است. از این رو پیگیری برنامه‌های توسعه نظامی همواره در صدر فهرست اولویت بسیاری از کشورها قرار دارد و در این میان در کلیت موضوع، تفاوت زیادی میان کشورهای مختلف وجود ندارد. کشورهای در حال رشد در تلاش برای تبدیل خود به قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ برای تثبیت جایگاه و هژمونی خود ناگزیرند به موازات پیشرفت در حوزه‌های اقتصادی و البته سیاسی، قدرت دفاعی و نظامی خود را نیز توسعه دهند.

در این میان کشورهایی که در مناطق ناآرام جهان واقع شده یا موجودیت، قدرت و مشروعیت آنان از سوی سایر بازیگران

نظام بین‌الملل به چالش کشیده شده است نیز، تقویت بنیان‌های دفاعی و نظامی خود را ضرورتی راهبردی می‌دانند. این در حالی است که امروزه اگرچه ناامنی با تغییر مراجع و پراهمیت شدن برخی موضوعات مانند مخاطرات اقلیمی، نمود و گستره متفاوتی یافته است اما تزلزل جایگاه دولت‌ها در نظم بین‌المللی منجر به سر برآوردن گروه‌های تروریستی و بازیگران غیردولتی شده است که رویارویی و مهار آنها به مراتب دشوارتر از بازیگران قدیمی است. جمهوری اسلامی ایران با توجه به اهداف بلندمدت طراحی شده از جمله اهداف انقلاب اسلامی، برنامه‌های توسعه و چشم‌انداز ۱۴۰۴ که در آن تبدیل شدن به قدرت اول منطقه مورد نظر است، تقویت و توسعه بنیه نظامی و دفاعی را در دستور کار خود دارد. این در حالی است که با توجه به محیط ناآرام پیرامونی و تکرر و تکثیر بحران‌های امنیتی در محیط راهبردی ایران، تقویت بنیه نظامی و توسعه توان دفاعی کشور ضرورتی انکارناپذیر است. در این میان در سالیان اخیر رشد تروریسم در منطقه، افزایش دشمنی و تقابل اعراب به ویژه عربستان سعودی با ایران و مهم‌تر از همه افزایش فشارها و تهدیدات سیاسی، اقتصادی و نظامی غرب که نموده‌های آن را می‌توان در تشدید تحریم‌های اقتصادی در سالیان گذشته و هدف قراردادن متحدان منطقه‌ای ایران مشاهده کرد، ایران را بر آن داشته که بیش از پیش تقویت بنیه نظامی خود را پیگیری کند. در همین راستا ایران ضمن توسعه توان موشکی خود با استفاده از دانش بومی، همکاری

نظامی با سایر دول و استفاده از توانایی سایر کشورها را نیز در دستور کار قرار داده است. مروری بر تحرکات ایران در عرصه‌های دفاعی و نظامی اگرچه نشان‌دهنده تغییرات راهبردی مثبتی است که بر مبنای آن از تمامی ظرفیت‌ها در جهت حراست از امنیت و تحقق منافع ملی استفاده می‌شود اما وجود برخی تناقضات در این تغییرات انتقادات برخی کارشناسان را نیز در پی داشته است.

تغییرات راهبردی؛ دلایل و پیامدها

در سالیان اخیر با اوج‌گیری تروریسم و بحران‌های منطقه‌ای از یک سو و فشارها و عداوت‌های غرب با ایران از سوی دیگر به نظر می‌رسد گفتمان حاکم بر سیاست‌های دفاعی و امنیتی ایران تا حد زیادی تغییر یافته است. اگرچه ایران پیش از این نگاهی انتقادی و اصلاحی به نظام بین‌الملل داشت، بدین صورت که در پی اصلاح رویه‌ها و گفتمان حاکم بر نظام بین‌الملل بود؛ اما از آنجایی که برای تغییر این نظام نیز باید در وهله نخست از درون این ساختار شروع کرد و در وهله دوم ابزارها و الزامات لازم برای تغییر را فراهم کرد، ایران تقویت همه‌جانبه توان نظامی خود را در دستور کار قرار داده است. این امر در واقع عملیاتی‌شدن هدفی است که پیش از این برای افق ۱۴۰۴ در نظر گرفته شده بود اما این بار با صراحت بیشتری از سوی مسئولان تراز اول کشور بیان و پیگیری می‌شود. چنانکه مقام معظم رهبری در آغاز سال ۱۳۹۳ فرمودند: «من عرض می‌کنم به ملت عزیزمان که اگر ملتی قوی نباشد و ضعیف باشد، زور خواهد شنفت، به او زور می‌گویند؛ اگر ملتی قوی نباشد، باج‌گیران عالم از او باج می‌گیرند، از او باج می‌خواهند؛ اگر نتوانند به او اهانت می‌کنند؛ اگر نتوانند زیر پا او را لگد می‌کنند. طبیعت دنیایی که با افکار مادی اداره می‌شود، همین است؛ هر که احساس قدرت بکند، نسبت به کسانی که در آن‌ها احساس ضعف می‌کند، زورگویی خواهد کرد؛ چه نسبت به فرد، چه نسبت به ملت. مرگ در دنیایی که بر اساس افکار مادی اداره می‌شود، برای ضعیف امر طبیعی است؛ اگر یک ملتی به خود نیاید، خود را قوی نکند، دیگران به او زور می‌گویند». در نگاهی متفاوت اقدامات دولت و مسئولان عالی‌رتبه امنیتی نیز ترجمان بیانات مقام معظم رهبری است. در واقع ایران زمانی که به خود آمد، نظاره‌گر آن بود که در محیط پیرامونش شکنندگی دولت‌ها و دسیسه‌های خارجی فضایی را برای رشد قارچ‌گونه گروه‌های تروریستی فراهم کرده بودند. از سوی

دیگر غرب و متحدان منطقه‌ای آن در صدد بودند در این فضا با منزوی کردن ایران، حلقه‌های محاصره ایران را تنگ‌تر کرده و حوزه درگیری با ایران را گسترش دهند. از همین رو ضمن تشدید تحریم‌های اقتصادی و افزایش اتهامات سیاسی و امنیتی، ایران را به‌مثابه تهدیدی برای نظم و امنیت بین‌المللی به تصویر می‌کشیدند. به موازات این؛ با فشار بر متحدان ایران در سوریه، عراق، لبنان، یمن و حتی بحرین، عربستان و نیجریه تلاش داشتند حوزه‌های درگیری با ایران را گسترش داده تا از طریق ورود ایران به این بحران‌ها، موجبات تضعیف ایران را فراهم کنند. از نظرگاه عرب‌ها و غربی‌ها اگر غرب ستیزی، اسلام‌گرایی و پویش‌های مردم‌خواهانه برای تغییر ساختار سیاسی در خاورمیانه را به‌مثابه افعی در نظر بگیریم ایران به‌مثابه سر این افعی است که باید قطع شود^۱. سیاست افزایش حوزه‌های درگیری با ایران نیز در بستر سیاست قبلی و برای «بیرون کشیدن سر افعی از لانه باهدف آسیب‌زدن به آن» است. بر همین مبنا همسویی و هم‌افزایی تحرکات غربی و عربی برای فشار بر ایران قابل توجیه است. در چنین فضایی جمهوری اسلامی ایران سه راهبرد کلی را در دستور کار خود قرار داده است:

در نخستین راهبرد؛ کلیت نظام بر ادامه تلاش‌ها برای افزایش توان موشکی و تسلیحاتی با اتکا به دانش بومی تأکید

۱. بر اساس اسناد منتشر شده توسط پایگاه ویکی‌لیکس، ملک عبدالله پادشاه فقید عربستان سعودی خواستار حمله نظامی ایالات‌متحده به ایران و متوقف کردن برنامه هسته‌ای ایران بود. وی در آوریل ۲۰۰۸ به ریان کروکر، سفیر ایالات متحده در عراق و ژنرال دیوید پترائوس فرمانده نیروهای نظامی ایالات متحده و هم‌پیمانان این کشور در عراق گفته بود: «سر افعی را قطع کنید».

از یک دولت منزوی، تحت محاصره و در مظان اتهامات ناروا و بی‌اساس به سوی بازیگری مؤثر و مسئول در روندهای منطقه‌ای و جهانی است. در واقع تلاش‌های دیپلماتیک ایران ضمن رفع سایه تهدید و حمله نظامی و ایجاد شکاف و رخنه در ائتلاف غربی-عربی-صهیونیستی علیه ایران، فضا را برای مشارکت سیاسی مؤثر ایران در مقابله با بحران‌هایی مانند بحران سوریه و رشد داعش که اثرات مستقیمی بر امنیت ملی ایران دارند، فراهم کرد. این در حالی بود که پیش از این غرب حاضر به پذیرش ایران در مذاکرات درباره این بحران‌ها نبود و امروزه ایران با حضور در این مذاکرات می‌تواند از منافع و متحدان خود دفاع و حمایت کند.

در سومین راهبرد، توسعه همکاری‌های دفاعی و نظامی در دستور کار قرار گرفته است. این همکاری‌ها که در گذشته عمدتاً معطوف به خریدهای تسلیحاتی بود، اینک وارد مباحث و مراحل نوین و گسترده‌ای شده و در برخی موارد به همکاری‌های مشترک نظامی انجامیده که پیش از این بی‌سابقه بوده است. در این راستا در پرتو تحولات منطقه از یک سو در سایه بهبود روابط ایران و غرب و رفع تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان از سوی دیگر، سامانه موشکی اس ۳۰۰ که پیش از این از روسیه خریداری شده بود، تحویل گرفته شد. روسیه که در گذشته به بهانه‌های مختلف از تحویل این سامانه به ایران خودداری کرده بود اخیراً این سامانه را به ایران داد. به موازات تحویل این سامانه که روابط نظامی-دفاعی ایران و روسیه را بهبود بخشید، همکای‌های دوجانبه دو کشور تعمیق پیدا کرد که این شکل از همکاری ایران با یک کشور خارجی به ویژه یک دولت قدرتمند حداقل پس از پیروزی انقلاب اسلامی بی‌سابقه بوده است. این امر نشان‌دهنده آن است که ایران با تغییر راهبرد و رویکرد خود در عرصه دفاعی و امنیتی در صدد است از همه پتانسیل‌های موجود برای تأمین منافع و امنیت ملی خود استفاده کند.

تقویت توان موشکی و پیامدهای مثبت آن

در ماه‌های اخیر اعلام شد که تحویل سامانه دفاعی اس ۳۰۰ روسی به ایران به طور کامل انجام شده و حتی خبرهایی از مکان استقرار آن‌ها نیز منتشر شد. اس ۳۰۰ سامانه موشکی سطح به هوای دوربرد و خودکشی با قابلیت استفاده در تمامی ارتفاع‌ها است. هم‌اکنون انواع مختلفی از این سامانه با کاربردهای متفاوت

دارد. از همین روزبه‌روز بر برد موشکی ایران افزوده شده و تسلیحات جدیدتری مانند قایق‌های تندرو، شناورهای نظامی و پهپادهای پیشرفته مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند تا جایی که امروزه جمهوری اسلامی ایران در عرصه تولید موشک‌های دوربرد و پهپادهای نظامی در منطقه صاحب ابتکار و نوآوری است.

در دومین راهبرد، دولت در تلاش است با مذاکره با کشورهای مختلف به ویژه کشورهای غربی با رخنه در درون ائتلاف غربی-عربی-صهیونیستی، با بازسازی تصویر بر ساخته شده از ایران در اذهان جهانیان و دولت‌مردان غربی، اجماع ایجاد شده علیه جمهوری اسلامی را از بین برده و تصویری از یک دولت مسئول و پاسخگو را به جهانیان ارائه کند. در نتیجه این امر که تا کنون مراحل از آن نیز با موفقیت پیش رفته است از حجم و دامنه تهدیدات و تحرکات غرب از جمله تهدیدات و تحرکات نظامی علیه ایران کاسته شده است. ضمن آنکه با این اقدام دولت که طبیعتاً از پشتیبانی کلیت نظام نیز برخوردار است، فضای لازم برای پیشرفت کشور در سایر عرصه‌ها از جمله بهبود وضعیت اقتصادی فراهم شده است. بدیهی است که بازخوردهای مثبت توسعه اقتصادی اثرات انکارناپذیری بر توان دفاعی و امنیتی کشور خواهد داشت. بر مبنای این راهبرد هم‌اکنون همکاری‌های اقتصادی با بسیاری از کشورهای غربی شروع شده و تحریم‌های اقتصادی وضع شده که به فلج شدن اقتصاد کشور منجر شده بود، روزبه‌روز کمتر شده و با گسترش مراودات سیاسی و اقتصادی، ایران در حال تبدیل

در وزارت دفاع روسیه تولید شده است و حتی روس‌ها نوع جدیدتر آن یعنی اس ۴۰۰ را با توانایی و برد بیشتر مورد استفاده قرار می‌دهند. منابع نظامی روسیه اعلام کرده‌اند که این سامانه‌ها به زمان بسیار کمی برای آماده‌سازی نیاز دارند. این موشک می‌تواند در ارتفاع حداکثر ۳۰ کیلومتر و برد ۱۵۰ کیلومتر، هواپیماها و موشک‌ها را هدف قرار دهد. قدرت راداری بالای این سامانه از دیگر قابلیت‌های آن است به طوری که رادار این موشک، از فاصله ۲۵۰ کیلومتری، هر شیء پرنده‌ای به ابعاد ۲۵ سانتی‌متر مربع را به درستی تشخیص می‌دهد. موشک‌های این سامانه نیز از نوع انبارشونده است و مانند مهمات معمولی نیاز به هیچ‌گونه نگهداری در مدت عمر مفید خود ندارند.

با توجه به قابلیت‌های این سامانه از یک سو تهدیدات نظامی متوجه ایران از سوی دیگر؛ حوالی تهران، نواحی مرکزی نزدیک به تأسیسات هسته‌ای کشور و کرانه‌های ساحلی جنوب به ویژه کرانه‌های خلیج فارس مکان‌های احتمالی استقرار این سامانه قرار دارد، هرچند برخی خبرها نیز از استقرار بخشی از این سامانه در نزدیکی تهران خبر داده‌اند؛ مکانی که علاوه بر آسمان پایتخت و مراکز کلیدی سیاسی، دفاعی و اقتصادی، تأسیسات هسته‌ای کشور را نیز پوشش می‌دهد.

کارشناسان نظامی بر این باورند که این سامانه نه تنها باعث خواهد شد پیشرفته‌ترین هواپیماهای جنگی در فاصله خیلی زیاد پیش از رسیدن به سواحل ایران در معرض ره‌گیری و آسیب‌پذیری قرار بگیرند، بلکه باعث می‌شود توانمندی‌های دفاعی ایران به فراتر از حریم هوایی کشور گسترش یابد. چنین توانمندی‌هایی به ایران امکان خواهد داد هواپیماهای نظامی آمریکا و متحدانش و همچنین هواپیماهای مسافربری را در سراسر منطقه خلیج فارس ره‌گیری کند. به عنوان مثال اگر سامانه‌های موشکی اس ۳۰۰ در ساحل جنوبی ایران مستقر شود، فرودگاه بین‌المللی و پایگاه دریایی آمریکا در بحرین هر دو در فاصله ره‌گیری ۱۵۰ مایلی قرار خواهند گرفت. سامانه‌های موشکی اس ۳۰۰ علاوه بر کمک به تقویت و گسترش قدرت هوایی، به ایران امکان خواهد داد یک حلقه دفاعی محکم در اطراف مراکز هسته‌ای خود ایجاد کند و به این ترتیب پدافندهای هوایی ایران تقریباً در برابر هر گونه حمله، غیر از پیشرفته‌ترین هواپیماهای آمریکا غیرقابل نفوذ خواهند شد.

تحویل این سامانه که قرارداد آن در سال ۲۰۰۷ منعقد شده بود، نزدیک به یک دهه به دلیل کارشکنی روس‌ها و تحت تأثیر تحریم‌های بین‌المللی به تأخیر افتاده بود. اخیراً با رفع و کاهش تحریم‌های بین‌المللی؛ تحولات منطقه از جمله بحران سوریه، یمن و رشد داعش؛ افزایش تنش در روابط غرب و روسیه به ویژه بر سر اوکراین و سوریه، روس‌ها سامانه مذکور را پس از یک دهه اختلاف بعد از شکایت ایران به دادگاه مصالحه و داوری ژنو در نهایت پس از رفع تحریم‌های بین‌المللی به ایران تحویل دادند. البته شایان ذکر است که تحویل این سامانه بخشی از همکاری‌های روبه‌گسترش نظامی ایران و روسیه است.

فارغ از چگونگی و چرایی این سامانه در برهه زمانی فعلی آنچه دارای اهمیت است، کاربردها و پیامدهای مثبت دفاعی این سامانه برای جمهوری اسلامی ایران است، سامانه‌ای که در پیوند با سامانه‌های بومی ایران می‌تواند به نحو قابل ملاحظه‌ای دفاع هوایی مؤثری را در برابر تهدیدات احتمالی به نمایش بگذارد. یکی از سامانه‌های هم‌تکمیل اس ۳۰۰ در کشور سامانه باور ۳۷۳ است. این سامانه که شروع عملیات ساخت آن پس از تعلل و کارشکنی روس‌ها آغاز شد، اکنون به مرحله نصب و عملیاتی شدن رسیده است و از آن با عنوان اس ۳۰۰ ایرانی یاد می‌شود. باور ۳۷۳ محصول دانش و مهارت متخصصان داخلی است و در آخر ماه قبل (مرداد) به بهره‌برداری رسید. این سامانه مکمل اس ۳۰۰ روسی است و استفاده هم‌زمان از این دو سامانه پوشش دفاعی مناسبی برای ایران فراهم کرده است.

همکاری با روسیه؛ نگرش‌های روسی و نگرانی‌های ایرانی

علاوه بر تحویل و نصب سامانه اس ۳۰۰ آنچه در شهریورماه، توجه بسیاری از محافل سیاسی و رسانه‌ای را به خود جلب کرد، استفاده روسیه از پایگاه هوایی نوژه برای بمباران داعش و مخالفان دولت سوریه بود. همپوشانی بالای منافع ایران و روسیه در پشتیبانی از دولت سوریه، در سرکوب گروه‌های تروریستی و مبارزه با داعش خود را نشان داد. سوریه هم‌پیمان دو کشور است و هر دو کشور منافع مهم و حیثیتی در این کشور دارند. سوریه همان‌طور که کرویدوری را برای حمایت از جبهه مقاومت در اختیار ایران قرار داده، میزبان پایگاه نظامی روس‌ها در لاذقیه نیز هست و برای همگان روشن است که روس‌ها فارغ از ژست‌های سیاسی سردمداران خود در مقابل رسانه‌ها، به آسانی حاضر به کنار رفتن اسد از قدرت نیز نیستند. در کنار این موضوع تروریسم و بنیادگرایی اسلامی و نماد عالی این تفکر یعنی داعش نیز برای دو کشور به منزله یک تهدید جدی محسوب می‌شود. علاوه بر موارد یادشده، سوریه و حضور روس‌ها در سرکوب گروه‌های تروریستی برای روسیه کارکردهای بیشتری نیز دارد و آنچه روس‌ها را به سوی استفاده از پایگاه نوژه سوق داد، در واقع این کارکردها بوده است. مهم‌ترین کارکرد فعلی بحران سوریه و حضور روسیه در آن، هم‌اوردی با غرب و تلاش برای قدرت‌نمایی در حیات خلوت و حوزه نفوذ آمریکاست. این امر علاوه بر به چالش کشیدن قدرت آمریکا که هم در عرصه جهانی جایگاه روسیه را ارتقا می‌دهد و هم دارای مصرف

داخلی در درون جامعه بحران‌زده روسی است، سبب خواهد شد بحران اوکراین و تسلط روس‌ها بر کریمه در حاشیه قرار گرفته و وضعیت فعلی کریمه مشمول مرور زمان شود. به گونه‌ای که امروزه دیگر غرب و آمریکا حساسیت سابق نسبت به عملکرد روسیه در اوکراین را ندارد و برخی محافل غربی حتی برای معامله با روسیه بر سر خاورمیانه و اوکراین بی‌میل نیستند، هرچند روسیه در برهه زمانی کوتاه مدت تمایلی برای این معامله از خود نشان نخواهد داد. استفاده از پایگاه هوایی نوژه نیز برای روسیه کارکردی تاکتیکی نداشته بلکه روس‌ها اهدافی استراتژیک را پیگیری می‌کنند. با توجه به کارکردهای ژئواستراتژیک حضور نظامی روسیه در ایران آن هم در برهه زمانی کنونی که روابط ایران و غرب رو به بهبودی است، روسیه درصدد است به غرب نشان دهد در حالی که آشفته‌گی حوزه نفوذ سنتی غرب را در بر گرفته، روسیه بازیگری تعادل‌بخش است که هر روز بر حوزه نفوذش افزوده می‌شود و حضور نظامی در ایران به عنوان سرسخت‌ترین و محافظه‌کارترین کشور در زمینه همکاری با قدرت‌های خارجی خود نمودی از موفقیت چشم‌گیر و روزافزونی است. به بیان دیگر اگرچه بقای دولت سوریه و از بین بردن گروه‌های تروریستی متمایل به غرب و اعراب برای جمهوری اسلامی ایران اهمیتی راهبردی دارد اما اهمیت استفاده از حریم و خاک ایران برای روس‌ها دارای کارکرد و اهمیت راهبردی بیشتری است و می‌توان گفت سرکوب داعش با استفاده از خاک و فضای کشور برای ایران اهمیتی راهبردی دارد اما کارکرد آن برای روس‌ها بسیار «راهبردی‌تر» است. دلیل مخالفت‌های برخی سیاستمداران با همکاری با روس‌ها نیز آگاهی آن‌ها از اهداف و کارکردهای این اقدام برای روس‌هاست. در این میان آنچه موجبات تعجب بسیاری از سیاستمداران و شهروندان را در پی داشت کتمان استفاده روس‌ها از پایگاه نوژه بود. عدم مشورت با مجلس شورای اسلامی و پس از آن سخنان وزیر دفاع، مخالفت بسیاری از نمایندگان مجلس با این موضوع را در پی داشت. بنا بر تصریح اصل ۱۴۶ قانون اساسی «استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد، ممنوع است». تفسیرهای مختلف از این اصل و چگونگی حضور هواپیماهای روسی سبب تشدید اختلاف نظرها در این زمینه شد. اگرچه با توجه به اینکه هیچ گونه پایگاهی به شکل معمول و مرسوم آن در کشور مستقر نشده، حضور روس‌ها مشمول این اصل نخواهد شد اما اجازه حضور یک نیروی نظامی

متعلق به یک قدرت بزرگ هر چند با مجوز شورای عالی امنیت ملی، بی‌نیاز از مشورت با مجلس شورای اسلامی نخواهد بود و زینده بود مجلس شورای اسلامی و شهروندان از طریق مراجع سیاسی و خبری داخلی از این اقدام مطلع می‌شدند.

نمونه دیگر رفتار نظامی ایران با قدرت‌های بزرگ که مستلزم رعایت برخی ملاحظات است، تقابل قایق‌های نظامی تندرو ایران با ناوهای جنگی آمریکا است که در خلیج فارس به آب‌های مرزی ایران بسیار نزدیک شده‌اند. در ماه‌های گذشته قایق‌های نظامی ایران و ناوهای نظامی آمریکا عمدتاً با هدف محک‌زدن رفتار یکدیگر در چندین مورد بسیار به یکدیگر نزدیک شده‌اند به طوری که در مواردی طرفین را به شلیک گلوله هشدار و اخطار شلیک واداشته است. اگرچه در چند مورد که آمریکایی‌ها بسیار به آب‌های ایران نزدیک شده بودند خود اذعان کرده‌اند که رفتار قایق‌های نظامی ایران امن و حرفه‌ای بود اما در مواردی نیز تصاویر خبری نشان می‌دهد این قایق‌ها به ناوهای آمریکایی بسیار نزدیک شده‌اند. این در حالی است که چنین تحرکاتی تأثیری در تغییر رویکرد و راهبرد نظامی آمریکا ندارد و چنانچه بی‌دقتی در رفتار هر یک از دو طرف رخ دهد، می‌تواند به برخورد نظامی منجر شود.

نتیجه‌گیری

در حالی که جنگ و ناامنی بسیاری از مناطق پیرامون ایران را فراگرفته است، ایران به‌مثابه جزیره‌ای امن در دریایی متلاطم و ناامن است و این امنیت، دستاورد تلاش مجموعه نیروهای فعال در عرصه‌های نظامی، دفاعی و امنیتی و حاصل تصمیمات بخردانه مراکز تصمیم‌گیری و سیاستمداران کشور است. نگاهی به روندهای نظامی و دفاعی ایران نشان‌دهنده پویایی راهبردها، سیاست‌ها و تاکتیک‌ها برای نیل به اهداف ترسیم‌شده است به طوری که رصد تحولات نظامی و امنیتی کشور نشان می‌دهد در چند سال گذشته، ایران با پذیرش بسیاری از واقعیت‌های موجود در نظام بین‌الملل در صدد است با استفاده از فرصت‌های پیش‌آمده و پتانسیل‌های موجود هر گونه تهدید و خطر احتمالی را دفع کند. در این راهبرد جدید علاوه بر اتکاء بر توان و دانش بومی، همکاری با سایر کشورها و استفاده از توانایی‌های آن‌ها نیز در دستور کار قرار گرفته است. چنین راهبردی که در دنیای در حال تحول فعلی منطقی به نظر می‌رسد، کمک خواهد کرد ایران با صرف هزینه‌های کمتر و با حداکثر استفاده از فرصت‌های موجود در جهت تحقق امنیت ملی خود گام بردارد. با

این حال همکاری با هر دولت خارجی به ویژه قدرت‌های بزرگ مستلزم رعایت نکات و ملاحظات است که توجه به آن‌ها به تحقق امنیت پایدار منجر خواهد شد. بدیهی است امنیت و منافع ملی تنها اهداف ثابت‌اند و راهبردها و تاکتیک‌ها بر اساس موضوعات مختلف و متأثر از شرایط زمانی و محیطی تغییر می‌کنند.^۱ از این رو تجدیدنظر نسبت به بسیاری از رفتارها و فراهم کردن زمینه نقد می‌تواند زمینه را برای اتخاذ راهبردها و تصمیمات بهتر فراهم کند. برای تحقق چنین شرایطی شفافیت در تصمیم‌گیری و تشریح هزینه-فایده تصمیمات به ویژه در برابر متخصصان امر و حتی کارشناسان و سیاستمداران منتقد می‌تواند پیامدهای منفی عدم استفاده بهینه از شرایط را کاهش داده و امنیت ملی را با کمترین هزینه و بهترین شیوه ممکن تأمین کند. با استفاده از این شفافیت حتی در بسیاری از موارد شهروندان عادی نیز باید در جریان تصمیمات دفاعی و امنیتی قرار گیرند. این امر ضمن اجتماعی شدن بیش از پیش موضوع دفاع و امنیت، شهروندان را از گزند شایعه‌پراکنی و گرفتار شدن در دام اخبار و تحلیل‌های غلط و جهت‌دار رسانه‌های خارجی مصون می‌دارد.

۱. تأکید بر این موضوع به منزله روی آوردن به راهبرد «هدف، وسیله را توجیه می‌کند» نیست و تاریخ نشان داده است ارزش‌های اسلامی و اخلاقی جایگاه ویژه و خدشه‌ناپذیری در تمامی سیاست‌ها، راهبردها، تاکتیک‌ها و رفتار دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارد.

